

ZA'FARON O'SIMLIGINING KIMYOVIY TARKIBI VA TABOBATDA
ISHLATILISHI.

¹Mirzayeva Zubayda Odiljon qizi, ²Tolipov Shohislom Dilshodbek o'g'li
¹Andijon davlat pedagogika instituti, Kimyo o'qitish metodikasi kafedrası
katta o'qituvchisi
²Andijon davlat pedagogika instituti, Kimyo yo'nalishi 1-bosqich talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada za'faron o'simligining kimyoviy tarkibi uning shifobaxsh xususiyatlari haqida ilmiy adabiyotlarning tahlili keltirilgan.

Kalit so'zlar: *Crocus sativus L*, krosin, antosiyanin, karotin, *in vivo*, *in vitro*, minerallar, krosetin, picrocrocin, safranal, vitaminlar, kraxmal, oqsillar.

Аннотация: В данной статье представлен анализ научной литературы о химическом составе растения шафран и его лечебных свойствах.

Ключевые слова: *Crocus sativus L*, кроцин, антоцианин, каротин, *in vivo*, *in vitro*, минералы, кроцетин, пиккрокроцин, сафранал, витамины, крахмал, белки.

Abstract: This article presents an analysis of scientific literature about the chemical composition of the saffron plant and its medicinal properties.

Key words: *Crocus sativus L*, crocin, anthocyanin, carotene, *in vivo*, *in vitro*, minerals, crocetin, picrocrocin, safranal, vitamins, starch, proteins.

Kirish: Za'faron - *Crocus sativus L* ning quritilgan stigmasi. *Crocus sativus L* nilufarlar turkumiga mansub va asosan yumshoq va quruq iqlimi bo'lgan bir qancha mamlakatlarda yetishtiriladi [1].

Za'franining nomi arabcha sariq so'zidan olingan bo'lib, bu nom karotinoidning yuqori konsentratsiyasini aks ettiradi. Bu ziravorning rang profiliga ko'proq hissa qo'shadigan za'faron gullarining stigmalarida mavjud bo'lgan pigmentlar. Qadim zamonlardan beri za'faron salomatlikni mustahkamlash va kasalliklarga qarshi kurashish uchun dori sifatida keng qo'llanilgan va u ta'm berish, xushbo'ylash va rang berish, shuningdek, shifobaxsh xususiyatlari uchun oziq-ovqat qo'shimchasi sifatida ham qadrlanadi [2].

Safron tarkibida lipofil va gidrofil uglevodlar, oqsillar, aminokislotalar, minerallar, musila, vitaminlar (ayniqsa riboflavin va tiamin) va pigmentlar, jumladan krosin, antosiyanin, karotin, 150 dan ortiq uchuvchi, uchmaydigan va aromat beruvchi birikmalar mavjud. zigzantin, flavonoidlar, kraxmal, saqich va boshqa kimyoviy birikmalar [3].

An'anaviy tibbiyotda za'faron. diaforetik, eupeptik, trankvilizator, ekspektoran, afrodisyak, abort, emmenagogue va davolashda ishlatiladi. jigar faoliyatining buzilishi, meteorizm, spazm, qusish, tish va tish go'shti og'rig'i, uyqusizlik, depressiya, tutilishlar, kognitiv kasalliklar, lumbago, astma, yo'tal, bronxit, shamollash, isitma, yurak-qon tomir kasalliklari va saraton. Safron hind ayurveda tibbiyotida adaptogen sifatida tan olingan [4].

Tijorat za'faron va dunyodagi eng qimmat ziravorlardan biri bo'lib, qadimdan hozirgi kungacha muqobil davolash usullari sifatida ko'rib chiqiladi [5].

So'nggi paytlarda za'faronning yangi biomedikal faolligini topish uchun **in vivo** va **in vitro** tadqiqotlar olib borilmoqda . va uning tarkibiy qismlari. So'nggi yillarda za'faronning fitokimyoviy va biotibbiyotda qo'llanilishi haqida bir nechta sharhlar nashr etilgan (**Crocus sativus Linn** .). Uning qimmatligining asosiy sababi shundaki, za'faron hali ham yetishtiriladi va yig'iladi. Ming yillar davomida qo'lda bo'lgan [6].

Krosinga qo'shimcha ravishda za'faron erkin agent sifatida krotsetin va oz miqdorda antosiyanin, a-karotin, b-karotin va zegksantin pigmentini o'z ichiga oladi [7].

Za'fran har doim qattiq sifat nazorati tartib-qoidalari va sanoat tomonidan qabul qilingan yaxshi ishlab chiqarish amaliyotiga rioya qiluvchi nufuzli manbadan olinishi kerak. Surunkali kasalliklarga chalingan odamlar o'tlarni qabul qilishdan oldin shifokor bilan maslahatlashishlari kerak. Homilador ayollar hech qachon o'tni dorivor maqsadlarda qabul qilmasliklari kerak, chunki za'faron bachadon qisqarishini rag'batlantirishi mumkin [8].

Za'faron va uning tarkibiy qismlarining barqarorligi, shuningdek, harorat, yorug'lik va namlikning buzilishiga bog'liq. saqlash sharoitida quvvat. Za'faron tarkibidagi moddalar -20°C ostida saqlanishi mumkin va qo'shimcha sifatida farmakologik faollik kamida 2 yil yoki undan ham ko'proq vaqt davomida o'zgarishsiz qoladi [9].

Za'faronning asosiy kimyoviy moddalari, xususiyatlari va ularning ta'siri va foydalari

Kimyoviy Modda	Xususiyatlari	Ta'siri va Foydalari
Krosin	Sariq rang beruvchi pigment, suyuqlikda eruvchan	Kuchli antioksidant, yallig'lanishga qarshi xususiyatlar
Safranal	Uchuvchan aldegid,	Neyroprotektiv,

	zafaransimon hid hosil qiladi	antidepressant ta'sir, miya faoliyatini yaxshilaydi
Picrocrocine	Achchiq ta'mga ega bo'lgan glikozid, krosindan safranalga parchalanadi	Ta'mni beradi, boshqa moddalarga nisbatan safranalga aylanadi.
Krocetin	Krosinning aglikon shakli	Antioksidant xususiyatlar, yallig'lanishga qarshi ta'sir.
Minerallar	Kaltsiy, magniy, kaliys, temir	Sog'lom suyaklar va yurak uchun muhim, qon aylanishi va mushaklar faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi

Xulosa. Biz za'faron ya'ni (*Crocus sativus L*)ni kimyoviy tarkibi , kimyoviy moddalar,xususiyatlari,ta'siri va foydalari haqida tanishib chiqdik.Bunda krosin moddasi esa sariq rang beruvchi pigment va suyuqlikda erishini bildik.Bunda kuchli antioksidant, yallig'lanishga qarshi xususiyatlari bilan tanishib chiqdik.Safranal moddasi esa uchuvchan aldegid va zafaransimon hid hosil qilishini bildik.Neyroprotektiv va antidepressantlarga ta'sir ko'rsatadi.Miya faoliyatini yaxshilashini bilib oldik.Picrocrocine moddasi esa achchiq ta'mga ega glikozid, krosindan, safranlarga parchalanishini bilib oldik. Va u ta'mni beradi,boshqa moddalarga nisbatan safranalga aylanishini bildik.Krocetin moddasi esa krosinning aglikon shaklida bo'lishini tushunib yetdik.Antioksidant xususiyatlari va yallig'lanishga qarshi ta'sirini bilib oldik.Mineral moddalar kaltsiy,magniy,kaliys,temir kabi xususiyatlari bor.U esa sog'lom suyaklar va yurak uchun muhim bo'lgan qon aylanish va mushaklar faoliyatini qo'llab-quvvatlashini bilib oldik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullaev F.I. Za'faronning biologik ta'siri. Biofaktorlar. 1993;4:83–6. [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]
2. Abdullaev F, Ortega CH, Miranda PR. 11 xil za'faron (*Crocus sativus L.*) manbalaridan olingan asosiy faol komponentlarning HPLC miqdorini aniqlash. Oziq-ovqat kimyosi. 2007;100:1126–31. [[Google olimi](#)]
3. Abdullaev F.I. Za'faron (*Crocus sativus L.*) ning saratonni kimyopreventiv va o'simtalarga qarshi xususiyatlari Exp Biol Med. 2002;227:20–5. doi: 10.1177/153537020222700104. [[DOI](#)] [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]

4. Kianbaxt S, Mozaffari K. Shafran va uning faol tarkibiy qismlari, Crocin va Safranaling diabetik va diabetik bo'lmagan kalamushlarda indometazin bilan bog'liq oshqozon yaralarining oldini olishga ta'siri. *J Med o'simliklari*. 2009;8:30–8. [[Google olimi](#)]
5. Amin A, Buratovich M. Flavonoidlarning saratonga qarshi jozibasi: Bir piyola choy yordam beradi! *Oxirgi Pat Antikanser Drug Discov*. 2007;2:109–17. doi: 10.2174/157489207780832414. [[DOI](#)] [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]
6. Hosseinpour Chermahini S, Adibah AB, Roji Sarmidi M, Taghizade E, Salehnezhad S. Saratonga qarshi va o'smaga qarshi o't sifatida za'faronning ta'siri. *Afr J Pharm Pharmacol*. 2010;4:834–40. [[Google olimi](#)]
7. Lage M, Cantrell C. Za'faron (*Crocus sativus* L.) metabolitlari krocins, pikrokrosin va safranaling turli xil atrof-muhit Marokash sharoitlarida yetishtirilgan ziravorlar sifatini aniqlash uchun miqdorini aniqlash. *Sci Hortic*. 2009;121:366–73. [[Google olimi](#)]
8. Abdullaev F.I., Espinosa-Agirre JJ. Za'faronning biotibbiyot xususiyatlari va uning saraton kasalligini davolashda va kimyoprofilaktika sinovlarida qo'llanilishi. *Saratoni aniqlash oldingi*. 2004;28:426–32. doi: 10.1016/j.cdp.2004.09.002. [[DOI](#)] [[PubMed](#)] [[Google Scholar](#)]
9. Hosseinpour Chermahini S, Adibah AB, Roji Sarmidi M, Taghizade E, Salehnezhad S. Saratonga qarshi va o'smaga qarshi o't sifatida za'faronning ta'siri. *Afr J Pharm Pharmacol*. 2010;4:834–40. [[Google olimi](#)]

